

Istorijska dešavanja u EU važne lekcije za RS

Značajan broj međunarodnih ekonomista smatra da ostanak Grčke u evrozoni sada više praktično nije moguć. Još gore, neke druge (mnogo veće) zemlje iz EU, čini se, idu istim putem. Republika Srpska iz ovoga mora izvući važne pouke

Istupanje Grčke iz evrozone je neizbježno?

Evropska monetarna unija se nalazi na raskršnici. Mogući scenariji za naredni period o kojima se uzbuđeno raspravlja u EU se kreću od raspada evra i povratka nacionalnih valuta do uspješnog spasavanja Grčke i uspostavljanja novih i jačih fiskalnih mehanizama između zemalja evrozone. Jedno je sigurno: Evropska unija nakon ove krize neće biti ista. Njemački

zvaničnici oficijelno podržavaju ostanak Grčke u evrozoni mada se sve češće čuju oštrije izjave pa čak i prijetnje njemačkih predstavnika u vezi sa mjerama štednje koje se ne sprovode u Grčkoj. Čini se da Njemačka još želi da zadrži Grčku i time smanji rizik za raspad evrozone jer je očuvanje evra i jedinstvenog tržišta u njenom interesu. Izlazak Grčke iz EU bi gotovo sigurno bio povezan sa grčkim bankrotom, a u tom slučaju bi upravo Njemačka zabilježila velike gubitke kao značajan direktni i indirektni kreditor Grčke. Istraživanja javnog mnjenja u Grčkoj pokazuju da većinski dio grčkog stanovništva još želi da zadrži evro.

Međutim, značajan broj međunarodnih ekonomista smatra da je ostanak Grčke u evrozoni sada već praktično nemoguć, imajući u vidu recesiju spiralu u koju je zapala grčka ekonomija kao i loše rezultate dosadašnjih mjera štednje. Za održivost Grčke u evrozoni neophodno je rapidno obnoviti njenu konkurentnost. Prema dr Nurielu Rubiniju, jednom od istraživača koji su predvidjeli nastanak globalne ekonomske krize, ovo se teoretski može ostvariti na tri načina: 1) oštro slabljenje evra, 2) snažan rast

“Kao propali brak, bolje je imati pravila za neizbježan razvod koja čine razdvajanje manje skupim za obje strane. Ne pravite grešku: kontrolisan izlazak Grčke iz evrozone podrazumijeva značajnu ekonomsku bol. Ali gledanje spore, nekontrolisane implozije grčke ekonomije i društva bi bilo mnogo gore.”

Nuriel Rubini, ekonomista

produktivnosti iznad rasta plata i 3) unutrašnje smanjenje cijena i plata. Problem je u tome što su prve dvije opcije objektivno gotovo nemoguće, dok bi cijena zadnje opcije bila višegodišnja depresija grčke ekonomije. Tre-

ba napomenuti da od suštinski istog problema trenutno boluju i druge zemlje iz periferije EU, među kojima se nalaze Španija i Italija. Prema tome, ovdje se radi o sistemskom problemu u funkcionisanju EU.

Šta sve to znači za nas?

Iz posljednjih dešavanja u EU možemo izvući sljedeće pouke za RS i BiH:

1. BiH je na isti način kao i Grčka izložena otvorenoj cjenovnoj konkurenciji iz EU. Za razliku od, na primjer, Srbije, BiH nema mogućnost devalvacije domaće valute i uticanja na cjenovnu konkurenciju na taj način. Pored toga, primjenom Sporazuma o stabili-

zaciji i pridruživanju trgovinska konkurencija će dodatno jačati. Da bi ekonomija BiH opstala u ovakvom okruženju osnovni preduslov je da domaća konkurentnost bude usklađena u odnosu na glavne trgovinske partnere.

2. Cijene i plate u kratkom roku za BiH preostaju kao jedini pravi instrument upravljanja domaćom konkurentnošću (ovo isto

“Poznato je da su se veliki debalansi tekućih računa otvorili kada je kapital poletio u evropsku periferiju nakon uspostavljanja evra i otklanjanje tih debalansa zahtijeva visoku realnu devalvaciju - devalvaciju koja je jedva počela.”
Pol Krugman, ekonomista i nobelovac

važi i za Grčku ukoliko ostane u evrozoni). Naša cjenovna konkurentnost u suštini zavisi od odnosa između kretanja plata i produktivnosti u našoj i drugim zemljama trgovinskim partnerima. Prema tome, kolike će nam biti plate mora zavisi od naše produktivnosti, ali i od odnosa plata i produktivnosti u drugim zemljama. Interesantno je da neke analize za EU sugerišu da u dosadašnjem periodu nije došlo do očekivanog približavanja produktivnosti između perifernih i razvijenih zemalja unutar EU. Činjenica da su plate između tih zemalja težile izjednačavanju brže od produktivnosti imala je za posljedicu neizbalansiranu konkurentnost. Pregovaračke strane u socijalnom dijalogu u RS i FBiH treba da imaju na umu da je politika otvorenih granica (uz fiksiran devizni kurs) konzistentna jedino sa politikom fleksibilnog tržišta rada, tj. tržišta rada koje lako snižava (ali i povećava) plate i koje lako otpušta (ali i zapošljava) radnike. Ukoliko ne želimo ovakvo tržište rada onda moramo smanjiti našu izloženost spoljnoj konkurenciji.

3. Potrebne su mnogo veće fiskalne uštede i u RS i FBiH. Potrošnja vladinog sektora u BiH je još ogromna i u 2010. godini je iznosila

49% BDP-a (svi nivoi vlade i javni fondovi). Ovakav teret bi teško izdržale i mnogo jače ekonomije. Posebno veliki teret predstavljaju enormno visoki troškovi plata, koji su posljedica prezaposenosti i preplaćenosti u javnom sektoru (o ovom problemu u RS i njegovim raznolikim negativnim efektima smo više pisali u prethodnom broju). Sa 12,9% BDP-a potrošnja na plate u vladinom sektoru BiH daleko premašuje izdvajanja za iste svrhe u drugim zemljama zapadnog Balkana. S druge strane, ovako visoki troškovi plata i drugih tekućih izdataka su iz vladinih budžeta "izgurali" potrošnju na investicije, koja je za BiH iznosila 3% BDP-a i kao takva je bila najmanja među istim zemljama.

4. Step en fiskalne održivosti ima veliki uticaj na političku nezavisnost. Tačnije rečeno, što je veći fiskalni deficit, politička nezavisnost više košta. Nije li Grčka savršen primjer za ovo? Nakon sprovedenih izbora u Grčkoj nisu uspjeli formirati novu vladu pa je raspisan novi krug parlamentarnih izbora. Izgleda da se grčko društvo još nije opredijelilo da li da ostane u evrozoni i sprovede rigorozne mjere štednje ili da krene svojim putem. U slučaju RS i

"Grci treba da znaju o čemu glasaju. Tu se ne radi o politici, nego o budućnosti Grčke u Evropi i evrozoni. Nadamo se i očekujemo da su svi koji imaju pravo glasa svjesni svoje odgovornosti."
Kancelarija šefa njemačke diplomatije Gvida Vestervelea

FBiH, finansiranje postojećih fiskalnih deficita podrazumijeva novo zaduživanje. Mogućnost zaduživanja na domaćem tržištu je ograničena i RS je tek u 2011. godini počela sa izdavanjem kratkoročnih trezorskih zapisa. Pristup potrebnom većem dugoročnom finansiranju je trenutno moguć jedino kroz međunarodne finansijske institucije, čija sredstva ne dolaze bez određenih uslova. Pregovori o novom aranžmanu sa MMF-om su već otvoreni. Jedan od razloga za to je potreba za refinansiranjem narastajućih rata spoljnog duga, ali drugi, ne manje važan, bi mogao biti političko osnaživanje prohodnosti sprovođenja neophodnih reformi. U svakom slučaju, novo zaduživanje ne smije proći bez značajnih budžetskih ušteda, koje su moguće i neophodne na svim nivoima. Primanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj skupštini BiH, koja iznose više od 5.000 KM mjesečno, smanjena su za samo 4,5%. Nema li ovdje prostora i moralne potrebe za dodatnim rezovima?

5. Za RS nije svejedno šta se dešava u FBiH i obratno. Mogli smo vidjeti da je za sve zemlje evrozone od velikog značaja

rasplet događaja u Grčkoj i drugim zemljama kojima prijeti dužnička kriza jer su one međusobno povezane zajedničkom valutom i tržištem. Takođe, percepcija investitora i potrošača o nivou rizika u jednoj zemlji se lako prenosi i na druge. Sve ovo važi za RS i FBiH s obzirom na to da BiH po uređenju ima sličnosti sa EU.

6. Fiskalna štednja mora biti istovremeno praćena agresivnim mjerama podrške ekonomskom rastu. Dužnička kriza u EU je pokazala da sprovođenje mjera štednje u toku recesije bez razvojnih mjera koje bi bile sprovedene istovremeno dovodi do produbljanja ekonomskog pada. Prema tome, ovo je još jedan razlog zašto uštede na tekućim fiskalnim troškovima sada moraju biti sprovedene: da budu oslobođena sredstva za povećano finansiranje javnih investicija i razvojnih programa. Do sada je praksa bila upravo suprotna: budžeti su rezani najviše na kapitalnim troškovima jer su ovi troškovi bili najmanje politički osjetljivi. Naravno, dodatna zaduživanja za finansiranje razvojnih programa će svakako biti neophodna.

"Račun za plate javnog sektora (BiH, prim. aut.) kao udio u BDP-u nije samo jedan od najvećih na zapadnom Balkanu, već je i jedan od najvećih u čitavoj regiji Evrope i Centralne Azije."
Svjetska banka, 2012.